

БОЈАН ЈОВАНОВИЋ

ДЕЛО ВЛАДЕТЕ ЈЕРОТИЋА

Иако је свако људско дело непосредно узроковано одређеним чиниоцем, оно је и резултат бројних познатих и скривених мотива и разлога. Сагледани у контексту ауторових интересовања, афинитета, едукације, потребе за осмишљавањем, спољашњих и унутрашњих подстицаја, они могу пружити одговарајуће тумачење, али не могу у потпуности осветлити тајну научног и уметничког стваралаштва. Зато је извесна дубинска непрозирност својствена сваком великом делу. Аура те тајанствене ауторске непрозирности даје обимном и разноврсном опусу Владете Јеротића посебну читалачку атрактивност која појачава истраживачку знатижељу. Уколико бисмо покушали да се приближимо и откријемо ту тајну, онда ваља кренути од самог почетка. Његове бројне објављене књиге чине опус који обухвата веома различита дела,¹ која се, имајући у виду њихову тематику, могу условно разврстати у три доминантне области.

У прву долазе дела из подручја медицине, психијатрије, психотерапије и психологије: *Психоанализа и култура, Личности младог наркомана, Болести и стварање, Између аутистичности и слободe, Неуротичне појаве нашег времена, Неуроза као изазов, Психодинамика и психотерапија неуроза* (са Миланом Поповићем), *Човек и његов идентитет, Јуни између истока и запада, Мистичка стања, визије и болести, Индивидуација и/или обожење, 50 питања и 50 одговора из хришћанске психотерапеушке праксе, Нова питања и одговори из хришћанско-психотерапеушке праксе, 120 питања и 120 одговора из хришћанске психотерапеушке праксе, Психотерапија и религија, Есеји: психолошке и религијске теме,*

¹ Библиографија првих издања књига Владете Јеротића, *Споменица Владети Јеротићу*, Задужбина Владете Јеротића – Ars Libri, Београд 2019, 31–34.

као и постхумно објављене књиге: *О сѣраку, О љубави, О браку, О родитељству, О сексуалности, Из психотерапије и психијатрије, Човек на путу зрелости*.

Другу групу књига чине дела тематски посвећена теолошким, религијским и верским разматрањима: *Психолошко и религиозно биће човека, Вера и нација, Само дела љубави остају, Сѣаро и ново у хришћанству, Учење светиої Јована Лесјевичника и наше време, Учење светиої Исака Сирина и наше време, Учење светиої Марка Подвижника и друји оледи, Хришћанство и психолошки проблеми човека, Мудри као змије и безазлени као јолубови, Божанска и људска мудрост у Давидовим Псалмима, Приближавање Боју, Сѣаре и нове мрвице из православних срјских манастира, Хришћанство и њејове ирејече, Прејознаји Христиа, Изазови хришћанству у XXI веку, Са Бојом, мимо Боја, око Боја, Хришћанство и ислам*.

У трећу групу дела спадају књиге из области књижевности у којима је Јеротић тумачио књижевна дела, износио резултате својих психолошких огледа о појединим ауторима, објављивао путописна и аутобиографска дела као своју нефикцијску прозу у коју спадају и његови посхумно објављени дневници, док се постхумно објављени снови могу сврстати у жанр фикцијске прозе: *Дарови наших рођака, I–V, Путовање у оба смера, Посејте, оглоци, Евроја и Евројљани: зајиси са путовања, Путовања, зајиси, сећања: 1951–2001, Милан Ракић и релијија, Прикази и ирејорук: релијија, филозофија, књижевност, Психолошко ишумачење Вукових ијословица, Сећања, Узјредна размишљања, Миодрја Павловић: одшкринуша враиша, Добро ијамши, а зло заборављај, Добро и зло ијрче заједно, О ијјани, Дневник 1938–1945, Дневник 1945–1954, Снови*. Осим наведених књига, према овом критеријуму могу се разврстати и бројни Јеротићев текстиви, неукључени у књиге, а објављени у периодици и тематским зборницима.

Укрштај тематских области

Ова подела је, наравно, крајње условна, јер независно од доминантне области ауторове текстове одликује плодан укрштај тематских области и синтетички приступ у коме његово стручно искуство и знање из поменутих домена долази до изражаја било о којој теми да је реч. Нека од ових дела су својеврсне синтезе (*Јунї између Истиока и Зајага*), поједине књиге су одговори на одређена питања (*50 иишања и 50 одјовора: из хришћанске психотерапеуишке ираксе, Нова иишања и нови одјовори: из хришћанске психотерапеуишке ираксе, 120 иишања и 120 одјовора: из хришћанске психотерапеуишке ираксе*), док су неким познатим на-

словима покренуте важне теме и ново читање и тумачeње старих текстова (*Сѣпаро и ново у хришћанству, Вера и нација, Божанска и људска мудросћ у Давидовим Псалмима, Психолошко тумачење Вукових пословица, Добро ѿамѣи, а зло заборављај*).

Области којима се бавио нису биле затворене већ отворене, и нарочито у позним књигама у њима преовладава есејстички тон и долази до изражаја укрштај наведених тематских подручја. Од прве књиге, *Психоанализа и култура*, из 1974, у његовој педесетој години, па до последње за живота објављене, *О ѿајни*, публиковане 2017. године, у импозантном опусу бројних наслова Јеротић се првенствено бави човеком и аспектима његовог стваралаштва у контексту процеса индивидуације. Иако је с обзиром на бројност својих дела самокритички истицао да међу њима има можда и сувишних и да се битност тог обимног опуса могла адекватно представити и мањим бројем наслова, права оцена о вредности и значају његовог дела може да проистекне само из његовог целовитог сагледавања. Имајући у виду управо тај пут долажења до истине, могло би се рећи да су у његовим књигама сагледане и осветљене све битне антрополошке теме, а серија публикација под називом *Јеротић о*, у којој су објављена његова разматрања о страху, о љубави, о браку, о сексуалности, о родитељству, упућује на могућност остварења енциклопедијског пројекта који би адекватно представио живот и дело овог аутора. Основу таквог пројекта могли би да чине и три тематска зборника о Јеротићевом делу: *Владетѿа Јеротић – делом у времену*, зборник радова са научног скупа у Нишу одржаног поводом 80. годишњице његовог рођења, *Духовност и образовање: дијалоѿ са делом Владетѿе Јеротића*, зборник радова о Јеротићевом делу са становишта образовања и едукативног утицаја на младе и *Владетѿа Јеротић – књижевник и религиозни мислилац*, зборник текстова са истоименог скупа одржаног на Педагошком факултету у Врању.

Као аутор читаве једне библиотеке књига које омогућују боље разумевање човека, националне српске културе и књижевности, Јеротићева дела су драгоцену основу за одговоре на актуелна питања нашег постојања овде и сада. У готово свакој књизи се огледају карактеристике његовог стваралаштва, својствене и његовом целокупном делу. На основу својих стручних знања из медицине, психијатрије и психотерапије упуштао се у разматрање духовности, религије и учења светих отаца, као и у тумачење књижевности. У контексту те тродимензионалности, представљене психотерапијом, религијом и књижевношћу, као најадекватнијег оквира за разумевање Јеротићеве стваралачке личности и његовог дела, може се читати свака његова књига и слушати свако његово излагање.

Психоаналитичко искуство

Имајући у виду плодан укрштај наведених тематских области, који чини Јеротићев ауторски идентитет, ваља указати на то да је за адекватно сагледавање човека и проучавање културе битно најпре његово психоаналитичко искуство. Иако је првобитно психоанализа означавала терапеутски поступак, њен творац је одређује као науку о несвесном. Наиме, од првобитног циља да разуме поремећаје човековог душевног живота, Фројд психоанализом, као дубинском психологијом, открива блиску повезаност између патолошког и нормалног. Психоанализа је дубинска психологија не по свом предмету, већ по приступу, техници и методи осветљавања несвесних психичких појава у душевном животу. Зато се ова метода, како истиче Фројд у „Новим предавањима из психоанализе”, и може применити у културној историји, антропологији, науци о религији и митологији и тумачењу књижевности.

Владета Јеротић припада другој генерацији наших психоаналитичара, који су након Хуга Клајна, Војина Матића, прихватили и развијали Фројдове идеје, али и идеје његових ученика и настављача, Ане Фројд, Меланије Клајн, и примењивали их у сагледавању човека и тумачењу културе. Он је превео Фројдову аутобиографију, као и његове радове из књижевности и уметности, „Достојевски и оцеубиство”, „Једна успомена из детињства Леонарда да Винчија”, „Микеланђелов Мојсије”, који су објављени у 8. и 5. књизи *Огабраних дела* оснивача психоанализе, у избору Хуга Клајна, а у издању Матице српске из Новог Сада, 1969. године.

Осим бројних дотадашњих предавања и чланака о психоанализи, Јеротићева прва књига, *Психоанализа и култура*,² доноси резултате његових разматрања односа нагона и културе, указује на нова психоаналитичка гледишта након Фројда и осветљава однос између психоанализе с једне и културне антропологије, мита, религије, парапсихологије и феномена стварања с друге стране. Психоаналитичким спознајама прожети су и бројни други ауторови радови посвећени разматрању како теорије и праксе психотерапије, тако и примене психотерапеутских учења на свакодневни живот и тумачење уметничких и културних феномена. Поменимо у овом контексту књиге *Неуроиичне појаве нашег времена*³ и *Неурооза као изазов*.⁴

² Владета Јеротић, *Психоанализа и култура*, Београдски издавачко-графички завод, Београд 1974.

³ Владета Јеротић, *Неуроиичне појаве нашег времена*, Коларчев народни универзитет, Београд 1981.

⁴ Владета Јеротић, *Неурооза као изазов*, Медицинска књига, Београд 1984.

Међутим, у целокупном опусу Владете Јеротића посебно место припада тумачењу дела Карла Густава Јунга. Читавим низом студија, чланака и коментара Јеротић је учино присутним идеје великог швајцарског психијатра и психолога у нашој средини. Његов избор из Јунговог дела, објављен под називом *Лавиринџ у човеку*,⁵ претходио је објављивању Јунгових изабраних дела у пет томова, у издању новосадске Матице српске. Писани поводом публиковања превода Јунгових дела, приређивања посебних темата или одржаних предавања, Јеротићеви текстови су отворили рецепцијски хоризонт наше културе ка адекватном разумевању и прихватању аналитичке или комплексне психологије.

Настојећи да нашој публици представи и приближи овог најпре блиског Фројдовог ученика, а потом и аутора сложеног психолошког учења, Јеротић се исказао као његов објективни тумач, савесни критичар и инвентивни настављач. У књизи *Јунџ између Истџока и Зайага*⁶ он сажима резултате свог вишегодишњег бављења његовим делом и посебну пажњу обрађа тумачењу његових широј јавности мање познатих радова. Разматрајући најпре Јунгова учења о алхемији, синхроничитету, парапсихологији, симболици и архетиповима, Јеротић настоји да критички сагледа његов однос према религији у контексту западног хришћанства, православља и проблема зла, и примени идеје индивидуације у тумачењу Моцартове *Чаробне фруле*. Тематика и карактер ових текстова оцртавају лук ауторовог сазревања од објективног и критичког тумача до ствараоца сопственог и аутентичног става. Супротно Фројдовом психоаналитичком методу слободних асоцијација у тумачењу снова, Јунг је истицао да истраживач треба да трага за скривеним архетипским значењем сна које потиче из колективног несвесног а израженог у богатим митолошким, религијским и фолклорним садржајима. Усвајајући Јунгове идеје, Јеротић је прихватио и његову методу амплификације, коју је успешно применио у сагледавању симбола змије у књизи *Мудри као змије и безазлени као љубови*.⁷

Сматрајући да разликама у начину мишљења, доживљавања и живљења започињу и све остале разлике, Јунг у културним садржајима Истока открива другу половину човековог духовног универзума. Синхроничитетом, као допунским, четвртим прин-

⁵ Карл Густав Јунг, *Лавиринџ у човеку*, прев. Слободан Јанковић, „Вук Караџић”, Београд 1969.

⁶ Владета Јеротић, *Јунџ између истџока и зайага*, Просвета, Београд 1990.

⁷ Владета Јеротић, *Мудри као змије и безазлени као љубови*, Гутенбергова галаксија, Београд 2000.

ципом тријаде – простора, времена и каузалитета, али и појмом поларности и теоријом индивидуације, он настоји да ублажи разлику између Истока и Запада, односно разлике у схватању времена, супротности и свога Ја. Указујући на овај аспект Јунговог дела, Јеротић отвара могућност адекватног разумевања и наше духовне ситуације, у којој је изражена потреба за културама Истока, првенствено у функцији упознавања оног другог, до сада потискиваног дела нашег бића. Јеротићева књига *Хришћанство и његове претече: Лао Це – начела шаоа*⁸ указује на ту скривену страну великих источњачких идеја које ће се потом потврдити и у хришћанству.

Иако је, зависно од књига и наступа, сматран изузетним познаваоцем и психијатрије и књижевности и религије, Јеротић је успео да постане симбол њихове синтезе. Проницао је у животне тајне од којих је она везана за човека била средиште његових медицинских, књижевних и духовних интересовања. Откривао је тајну сопственог постојања у потреби за осмишљавањем света, повезујући наизглед одвојено и супротно, али суштински блиско у контексту јединственог постојања. У том повезивању налазио је не само животну и социјалну функционалност већ и виши смисао.

Стварни и имагинарни разговори

Јеротић је уважавао и неговао културу дијалога и толеранције, подстичући и тражећи питања на која је радо одговарао, али на начин који не представља њихову коначну и неоспорну истинитост већ значи отварање ка другим и дубљим питањима која траже нове одговоре. Као човек који гледајући уме да види а слушајући да чује, он настоји да реално сагледа појаве, дела и људе, што имплицира и његову критичност према њиховим тамним странама. Уочавање негативног је откривање оне непризнаване и потискиване упитности у нама. Зато он и није од оних који необавезно и узгред запиткују, већ онај који одговорно и промишљено пита и увек тражи нова питања. Добијени одговори су, дакле, само подстрек даљим питањима, па се са тог становишта може разумети зашто су његове књиге атрактивне и када у њима пише о ономе о чему је писано или када говори о привидно познатом.

Дијалоска димензија Јеротићевог дела посебно је изражена у књигама у којима је одговарао на питања заинтересоване публике из области православне психотерапијске праксе.⁹ Јеротићева

⁸ Владета Јеротић, *Хришћанство и његове претече: Лао Це – начела шаоа*, Гутенбергова галаксија, Београд 2004.

⁹ Владета Јеротић, *50 питања и 50 одговора из хришћанске психотерапијске праксе*, Ars Libri, Београд 2000; Владета Јеротић, *Нова питања и одговори*

потреба да комуницира и прихвати дијалог исказана је у више књига разговора вођених са њим,¹⁰ али и оних које је он, стварно или имагинарно, водио са другима. Потребу за комуникацијом Јеротић је задовољавао не само разговорима са другима већ и са самим собом. Тај дијалог са собом је остваривао и у писаном виду, када је са четрнаест година почео да води свој дневник. Та свакодневна пракса постала је од његове двадесете године само повремена и то углавном на његовим путовањима.

Та потреба да комуницира, да разговара, води дијалог, прати мисао другог и долази до својих идеја проистиче из поштовања саговорника, других аутора од којих је учио и учи и са којима долази у непосредну комуникацију. Текст замишљеног разговора са Ивом Андрићем, у првој књизи *Дарова наших рођака*,¹¹ свакако се разликује од осталих психолошких огледа из домаће књижевности, како је аутор поднасловом жанровски одредио ову књигу, али спада у Јеротићеве дијалоге које је водио са својим великим савременицима. Када је било прилике, ти разговори и искуства били су непосредни, као што су разговори са Јустином Поповићем и читавим низом наших духовника, објављени у књизи *Разговори са ђрвославним духовницима*.¹² У та непосредна искуства спадају и записи настали приликом посета и дружења са нашим познатим писцима Милошем Црњанским, Исидором Секулић, Добрицом Ћосићем, Михаилом Лалићем, Миланом Кашанином, Рашком Димитријевићем.¹³ Међутим, када није било непосредне комуникације, онда је водио замишљене, имагинарне разговоре, попут оног који је Андрић водио са Гојом. Такав разговор, као са нашим нобеловцем, Јеротић је водио и са Николајем Велимировићем.¹⁴ Потреба да се у разговору изложи неизвесности комуникације и отвори се за једно ново искуство исказује се у тежњи за откривањем

из хришћанске психотерапеутике праксе, Ars Libri – Беседа, Београд – Бањалука 2003; Владета Јеротић, *120 њишања и 120 одговора: из хришћанске психотерапеутике праксе*, Ars Libri – Невен, Београд – Земун 2005.

¹⁰ Милош Јевтић, *Посијојаности Владете Јеротића* (у овој су обједињене претходне три књиге разговора аутора са Владетом Јеротићем – *Посијобина душе*, *Одбрана животиња* и *Адресе времена*), Партенон – Београдска књига, Београд 2004; Владета Јеротић, Александар Гајшек, *Ајаје 1–4* (према серијалу ТВ Студио Б), Драслар – Православни пастирско-саветодавни центар Архиепископије београдско-карловачке, Београд 2017.

¹¹ Владета Јеротић, *Дарови наших рођака*, Просвета, Београд 1984.

¹² Владета Јеротић, *Разговори са ђрвославним духовницима*, Књижевна заједница „Борисав Станковић”, Врање 1994.

¹³ Владета Јеротић, *Посети, одломци*, Књижевна општина Вршац, Вршац 1996; друго проширено издање су заједно објавили београдски Ars Libri и бањалучка Беседа 2004.

¹⁴ Владета Јеротић, *Како замишљам да бих разговарао са владиком Николајем Велимировићем*, Шабачко-ваљевска епархија, Шабац 1993.

и упознавањем оних делова себе који се скривају и зато као непознати постају опасност која застрашује.

Владета Јеротић спада у значајне али и популарне ауторе. Популарност долази као дар његове способности да на сложена питања медицине, психологије, психотерапије, теологије и књижевног, уметничког и научног стваралаштва пружи разумљиве, јасне и највећем броју слушалаца прихватљиве одговоре. Будући да су то питања која често и лично муче посетиоце његових предавања, они у Јеротићевим излагањима добијају убедљиве одговоре који решавају њихове дубоке животне и егзистенцијалне проблеме. Његова популарност проистиче из веровања у њега који стоји иза својих проживљених речи. Зато се његова реч знатно ишчекивала и радо слушала.

Постајући симбол зналца из области Фројдове психоанализе, аналитичке психологије Карла Густава Јунга, психотерапије, психијатрије, религије, културе, књижевности, Јеротић је у подразумевајућој толеранцији позивао на разговор и дијалог, а сусрет са њим био је подстицај, јер је својим присуством и речима деловао окрепљујуће и лековито. Премда долази до сопствених одговора на велика питања која разматра, он саговорницима и читаоцима не ускраћује могућност другачијег одговора, а та херменеутичка отвореност за друго и другачије исказује се као толерантност за истинитост и оних других, супротних ставова и уверења. Целовитим сагледавањем, разматрањем одређених појава, дела и човека, Јеротић је настојао да дође до истине о њима.

Животна тајна

Ограничења у могућности спознаје само божанске енергије, али не и божанске суштине, Јеротић уочава и приликом спознаје истине која скрива недоступне велике тајне. У том смислу се и његова последња за живота објављена књига, *О ѿтајни*, може читати и тумачити као његово завештање, које чине 24 тематски разноврсна текста.¹⁵ Првих неколико су непосредно везани за наслов књиге, а остали се у ширем и дубљем смислу односе на велику тему тајне. Бавећи се овом темом у религији, аутор разматра енигму греха, одговара на питања да ли је вера таленат, да ли треба и како треба данас мисионарити, како човек постаје атеиста, теиста и агностик, али отвара и низ других питања везаних за избор брачног партнера, Ероса и Танатоса, јављање нових амазонки. Текстови

¹⁵ Владета Јеротић, *О ѿтајни*, Ars Libri – Задужбина Владете Јеротића, Београд 2017.

су писани просечном читаоцу разумљивим језиком, неоптерећени научним апаратом, стручном терминологијом и сложеним, дубинским анализама. Они су идентични начину на који се аутор обраћа публици у својим предавањима и иступима у емисијама намењеним најширем кругу слушалаца и гледалаца. И ову књигу одликује стил карактеристичан за Јеротићева дела настала последњих година, са честим дигресијама и понављањима, којима аутор настоји да истакне своје ставове везане за схватање човека и однос према свету.

Права питања и искрени, истинити и болни одговори били су пут не саображавања са стварношћу у виду конформистичког прилагођавања, већ преображавања, најпре себе, а потом својих саговорника, слушалаца и читалаца. Следећи ову златну нит Јеротићевог дела, могли бисмо рећи да, уколико је свако од тих питања симболична препрека, онда су одговори пут духовног успињања и плод дијалога који аутор већ деценијама води са собом и са нама. У том дијалогу он долази до суптилних појмовних разлика између гледања и виђења, запиткивања и питања, слушања и чујења, кајања и покајања, врстама памћења и заборављања.

Основна теза аутора ове књиге је да је тајна свеprisутна у људском животу, а да се односи на непознато, скривено, загонетно, непојмљиво и мистериозно. Овакво широко одређење тајне везано је за њено колоквијално, уобичајено значење, па је и тематски круг ауторових разматрања веома широк – од тајне у религији, што подразумева и тајну молитве, искушења, слободне воље, греха, покајања и опраштања, до тајне света и човекове тајне доласка на свет, постојања, идентитета, стварања и савршенства, љубави, одласка с овог света и постојања након смрти. Међутим, за разлику од оваквог општег одређења тајне као синонима за непознато, њено прецизније дефинисање упућује на дубље одређење човека, због чега се она и не може поистовећивати са загонетком, која има једно решење, и мистеријом, која има и ироничну конотацију. Тајна је непознаница која као неизрециво представља оно о чему се, попут божје суштине, не може ништа рећи, или неказиво о коме се као о божјој енергији може много тога рећи. Да оваква размишљања немају само спекулативну већ и непосредну практичну вредност, показује се у односу према другом.

Однос према себи и према другима

Са становишта односа према том другом о коме се може расправљати, тај однос је прилика и за преиспитивање истинитости сопствених ставова, јер уколико смо нетолерантни, нетрпељиви

према другоме, онда је то показатељ постојања нечег тамног, неосвешћеног у нама, најчешће страха од другог, који пројектујемо као агресију на њега. Препознајући међусобну разноликост као вредност самог животног постојања, стварамо праве услове да заволимо другог, по томе што он јесте, као вредност, различит од нас, а не да у њему, због својих интереса, волимо себе. Однос према другоме је, дакле, једна велика тајна која се свакодневно указује пред нама, а везана је за саму суштину нашег постојања и опстанка као људских бића. Зато је једно од битних животних питања какви треба да будемо према себи, а какви према другима. Да ли благи према себи, а строги према другима, благи према себи и према другима, строги према себи и другима, или строги према себи, а благи према другима? Ова последња опција је свакако најтежа и показује висок степен индивидуације, могућност разумевања и толеранције према другима. Владета Јеротић је успео да ово начело усвоји као свој етички и животни принцип.

Однос према другоме није само пука инвестиција већ и притајено, несвесно очекивање од њега. Када смо у невољама, уколико изостане подршка и помоћ другог, онда смо свесно или несвесно повређени и љути и мењамо однос према њему. Само онај који достигне одговарајући степен индивидуације у потврђивању свога Ја, као божанског Ја, дела свог јаства, своје целовитости и средишта свог постојања, може да има и одговарајући однос према другом, који постаје Ти. Иначе то Ти може бити предмет како ниподаштавања, тако и култа. Говорећи о значају тајне у људском животу и култури, Јеротић је указао и на неке битне процесе који карактеришу човеков однос према идејама, концепцијама, доктринама. Иако велике идеје и концепције, попут таоизма, конфуцијанизма, будизма, настављају свој живот у оном аутентичном облику који су им дали њихови творци, конзервативна природа човека их догматизује и религијски институционализује. У кини таоизам, конфуцијанизам, у Индији и Кини будизам.

Суштинска одредница постојања

У једном од есеја у књизи *О тајни* Јеротић указује на то да зависно од животног доба људи крију различите садржаје. У детињству се скрива унутарњи, лични живот, препун фантазија и фантазми. Уколико су родитељи строжи, утолико и дете има више разлога шта да крије. У адолесцентном периоду, од 12. до 25. године, крију се преступи: крађе, алкохолизам, дрога, први сексуални односи, непријатељство и мржња према родитељима. У средњем добу, од 25. до 60. године, крију се недозвољени начини на који

људи остварују своје жеље, долазе до диплома, запослења и успеха. Зло које се чини другима. То скривање је знак стида, осећања греха, страхопоштовања према својој савести, страх од законске казне. У старости, у време свођења рачуна, крије се оно што је лоше учињено током живота. Али како се ближи време одласка са овог света, јача потреба за покајањем, за признавањем својих грешака, својих грехова. Не само свесно, већ и несвесно скривеним. То више није само кајање, већ искрено покајање и потреба за испаштањем.

Полазећи од тајне као најширег појма у његовом колоквијалном значењу, аутор разматра многе непознате, непознате и прикривене појаве у човековом животу у површном и дубинском смислу. Међутим, много тога што је скривено, а што се открије, престаје да буде тајна. Средствима да открије и види тајне микро и макро космоса, он се само уверава у границе својих открића. Моћни микроскопи и телескопи указују да се изван граница његовог поимања атома као и универзума простире њему непојмљива тајанствена реалност. Скидањем вела са непознатих природних феномена, самоузнавањем, научна открића али и изуми које човек ствара упућују на тајну као дубљу и суштинску одредницу његовог постојања. Тајна је човеку дата, али је њоме он и задат, јер се убрзаним откривањем непознаница микро и макро света само суочава са новим и тајнама. Највеће тајне се откривају тајном и потврђују да је и сам човек једна велика тајна. Наведени као мото у уводу ове књиге, Његошеви стихови „Како хоћеш суди о човјеку – тајна чојку човјек је највиша” сажимају ту истину о човеку као сложеном и себи никад потпуно несхватљивом бићу. У том контексту је ова последња за живота објављена Јеротићева књига прилог разумевању те човекове тајанствености као његовог битног одређења.

Стваралачко изражавање

Уколико се рана Јеротићева дела могу жанровски и тематски тачно одредити, према предложеној класификацији, текстови каснијих књига измичу том прецизном одређењу. Промене током процеса његове индивидуације јасно су се одражавале и у текстовима његових књига. Будући да је као оформљена и зрела личност стекао сигурност да у јавним наступима не чита написани текст, већ да слободно говори о задатим темама или поводом књига, почео је и да пише онако како је говорио. У слободним и широко асоцијативним исказима његови текстови су добијали доминантан књижевноесејистички карактер. У тим позним књигама огледа се његов стваралачки и психолошки идентитет, идентитет аутора који је, у складу са својим тежњама, створио себе онаквим какав

је желео да буде. Поједине књиге из тог периода су скуп различитих текстова, од изношења својих ставова до приказа књига.¹⁶

Када пише о добру и злу или о тајни, аутор то чини онако како и говори, асоцијативно и на есејистички начин. Есеј као најслободнија, најотворенија форма књижевноуметничког стварања постаје аутору погодан за дуже или краће стручне одговоре на актуелна питања културе, друштва и човековог постојања у данашњем свету. Полазећи од књижевног, он ствара научни есеј као облик свог слободног стваралачког изражавања, заснован на неспорним чињеницама и његовом непосредном искуству а духовно отворен према најширем рецепцијском хоризонту потенцијалних и заинтересованих читалаца. Приближавање књижевности се огледа и у његовом приређеном дневнику у којем је на основу некадашњих својих записа исписао странице својих мемоарских фрагмената.

Било да је реч о психотерапији или о религијским питањима, ове књиге су се духовно отварале према читаоцима који су у њима налазили одговоре на сопствене животне проблеме. На основу свог лекарског, психијатријског и психотерапијског знања, као и стеченог религијског искуства у контексту спознаје значаја теолошке литературе за разумевање и решавање психолошких проблема данашњег човека, Јеротић је успео да оплемењеним књижевним изразом учини речи којима се обраћао читаоцима и слушаоцима душевно лековитим и исцељујућим.

Бити у свом времену и учествовати у њему на интелектуално одговоран и духовно савестан начин отвара дубљи пут животног смисла. Време даје пуноћу и смисао нашем трајању, а дело остварено у времену потврђује своју вредност тако што га превазилази. Утемељено у времену, оно транцендира његове границе. Дело Владете Јеротића је ауторско сведочанство о историјски узбурканом и драматичном времену у коме је негативитет дуготрајуће прошлости постао узрочник многих појава у нашој садашњости. Зато његово дубинско тумачење прошлости, живота и културе предака чини разумљивом нашу садашњост и пружа нам потребну извесност пред будућношћу. Интересовање најшире публике за његово дело и његову личност издиже га изнад времена и чини константом у култури овог народа.

Др Бојан Г. Јовановић
Научни саветник
Београд
jovanovic.b@gmail.com

¹⁶ Владета Јеротић, *Узјредна размишљања (1983–2008)*, Ars Libri – Задужбина Владете Јеротића – Невен, Београд – Земун 2008.